

folk/ed. Derg, 2021; 27(1): 343-347

Kitap Tanıtımı/Book Review

Özyaşam Öyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu*

Aydan Ener Su**

Türk edebiyatında anı ve yaşamöyküleriyle ilgili pek çok eser yazılmıştır; ancak özyaşamöyküsü edebî bir tür olarak görülmediği ve yazarın eserlerini anlamada, çözümlemede bir araç olarak kullanıldığı için özyaşamöyküsü türündeki metinler üzerine kuramsal, türün özelliklerini belirleyici bütüncül bir çalışma yapılmamış bu nedenle de sınırlı bilgiler ile yetinilmiştir. G. Gonca Gökalp Alpaslan, *Özyaşamöyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu* adlı kitabının önsözünde “özyaşamöyküsü” sözcüğü üzerine şunları söyler:

Kitabımın oluşum aşamasında pek çok metin okurken kendi çocukluğumu, anımsadığım görüntüleri, sesleri, tatları, kokuları buldukları çatı arasından çıkarıp deştim ve didiklemeye devam ediyorum kendimce. Bu okuma ve kendimdeki karşılığını arama deneyimi de bana “otobiyografi”nin tam ve tertemiz Türkçe karşılığının “özyaşamöyküsü” olduğunu düşündürüyor: “Öz” kişinin kendini anlatması, “yaşam” geçmiş yaşamı anımsaması, “öykü”yse anlatılanların ne de olsa bireysel bir kurmaca olduğunu gösteriyor. (Gökalp Alpaslan 2016: Önsöz, III)

Özyaşamöyküsü üzerine Nazan Aksoy’un *Kurgulanmış Benlikler: Otobiyografi, Kadın, Benlik*, Cemal Kafadar’ın *Kim Var İmiş Biz Burada Yoğ İken, Dört Osmanlı: Yeniçeri, Tüccar, Derviş ve Hatun*, Fatıma Betül Üyümez’in *Hatıralara Yolculuk: Halide Edib Adivar’ın ve Fedvâ Tükân’ın Otobiyografileri Üzerine Bir İnceleme* adlı kitapları vardır. G. Gonca Gökalp Alpaslan’ın *Özyaşam öyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu* başlıklı kitabı ise özyaşamöyküsü üzerine ülkemizdeki ender çalışmalardan biridir. Uzun zamandır özyaşamöyküsü

* Gökalp Alpaslan, G. Gonca (2016) Ankara: Ürün Yayınları. ISBN 978-605-9712-47-7, 202 sayfa.

**Bu kitap tanıtımı yazısı Aydan Ener Su tarafından hazırlanmıştır (Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi-Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. aydanener@hacettepe.edu.tr. ORCID 0000-0002-3693-2729 / CC BY

üzerine çalışan yazar, bu kitabın yayınlanmasından önce konu üzerine *Zaman da Eskir*'in İlk-söz'ünde Yazarın Bilinci, Türk Edebiyatı Araştırmalarında Yaşamöyküsü ve Özyaşamöyküsü Türlerinin Yeri, 1980 Sonrası Türk Edebiyatında Özyaşamöyküsü Türünün Yeri Üzerine Bir Değerlendirme, Halide Edib Adıvar'ın Özyaşamöyküsünde İngiliz Kültürünün İzleri ve Etkileri, Türk Edebiyatında Kadınların Özyaşamöykülerine Zamandizinsel ve Betimsel Bir Bakış, *Mor Salkımlı Ev*'de Yazarın Bilinci başlıklı akademik dergilerde yayınlanmış makaleleri de vardır. Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı alanında akademik kariyerine devam eden yazar, Yusuf Kamil Paşa'nın *Tercüme-i Telemak* (2007) adlı eserini yayına hazırlamıştır, *Metinlerarası İlişkiler ve Gılgamış Destanı'nın Çağdaş Yorumları* (2007) ve doktora tezinin yayına hazırlanmış hâli olan *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri* (2002) adlı kitapları vardır. Mükemmeliyetçi, titiz ve disiplinli bir çalışma yöntemi benimseyen yazar, modern Türk şiiri, yaratıcı yazarlık, metinlerarası ilişkiler, özyaşamöyküsü, modern Türk edebiyatında sözlü-yazılı kültür ilişkileri, çağdaş Türk edebiyatları, çevreci eleştiri üzerine çalışmalarına devam etmektedir.

Özyaşamöyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu adlı çalışma kapak fotoğrafından son cümlesine kadar okurlarını düşünmeye sevk edici nitelikte bir çalışmadır. Yazarın eşi Yrd. Doç. Dr. Evren Alpaslan tarafından çekilen fotoğrafta görüntüyü ters olarak yansıtan çukur aynalı bir cam küreden arka fondaki bina fotoğraflanmıştır. Çukur aynaya yansıyan görüntü gerçeğin tersi şeklindedir. Gerçek; olduğu gibi değil, bize yansıtıldığı gibi görülmektedir. Eserin içeriğine uygun olarak belirlenen bu fotoğrafla, yazarın özyaşamöyküsünde yazdıklarının gerçeği ne derece yansıttığının ya da yazarın yazdıklarının güvenilirliğinin sorgulanmasını sağlamaktadır. Ancak anlatılanların aksini kanıtlama gibi bir durum söz konusu olamayacağına göre özyaşamöyküsünü yazan yazarın anlattıklarına/yansıttıklarına güvenerek okuma yapmamız tavsiye edilir. Kitabın adından da “Özyaşamöyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu” anlaşılacağı gibi özyaşamöyküsünün yazılması ile birlikte yazarın yeniden doğması söz konusudur. Bu doğma bedeninin ortaya çıkmasından ziyade yazarın hayatı ile ilgili anlatmak istediklerini ya da hatırladıklarını anlatması, gerçekte bir olayı yaşarken hissettikleri ile yazarkenki hislerinin (doğal olarak) farklılaşma ihtimali hem yazarın kendisinin hem de okurun gözünden yazarın yaşamı olarak yeniden doğuşunu sağlar.

Özyaşamöyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu adlı 202 sayfadan oluşan eser, Önsöz, Anımsamak: Belleğimize Güvenilebilir miyiz?, Özyaşamöyküsünde Yazmak: Geçmişle Yüzleşme Cesareti ve Yazı, Türk Edebiyatında Özyaşamöyküsü: Tarihsel Bir Çizgi, Kendini Yazmak, Zaman ve Yazı, İlk Yazma Denemeleri, Yazma Sancısı, Yaşamın Metindeki İzdüşümü, Sonuç ve *Kaynaklar* başlıklarından oluşmaktadır. Yazar özyaşamöyküsünün tarihsel bir çizgisini verdiği başlık dışındaki tüm başlıklarda içeriğe uygun, kavramayı kolaylaştıracak epigraflarla bölümleri renklendirmiştir.

Gökalp Alpaslan, önsöz yazısından hemen sonra Nietzsche'den, *Anımsamak: Belleğimize Güvenilebilir miyiz?* başlığından sonra ise Paul Ricoeur'dan anımsamak üzerine birer epigraf kullanmıştır. Bu bölümde özyaşamöyküsü ve bellektekilerin yazımına dair geniş bir kuramsal inceleme yapılmıştır. Beatriz Sarlo, Pierre Nora, Daniel Schacter, David Blight, Paul Ricoeur, Douwe Draaisma, Francis Galton, Aristoteles, Sokrates, Pascal Boyer ve James V.

Wertsch gibi araştırmacıların/düşünürlerin bellek, hafıza, anımsama, ilk anıların güvenilirliği, hatırlama üzerine yazılarından/kitaplarından hareketle özyaşamöyküsünün kuramsal alt-yapısına değinilmiştir.

Özyaşamöyküsünde Yazmak: Geçmişle Yüzleşme Cesareti ve Yazı başlıklı bölümde ise David Blight, Pascal Boyer, Andreas Huyssen, Aziz Nesin, Adalet Ağaoğlu, Philippe Lejeune, Paul Ricoeur, John Eakin, Paul de Man, Roland Barthes gibi özellikle Batılı kuramcıların çalışmaları aracılığıyla özyaşamöyküsünü diğer yazınsal türlerden farklı kılan özellikleri, kişileri özyaşamöykülerini yazmaya iten sebepleri, yazarların niteliğine göre özyaşamöykülerine verilen adların nedenleri, özellikleri, özyaşamöyküsü tanımları, özyaşamöyküsünde yazarın kimliğinin ayrıştırılması, Türkiye’de özyaşamöyküsü yazılmama nedenleri, yazarın özyaşamöyküsünü yazarken iç denetleyici tarafından sınırlandırılması, yazarların özyaşamöykülerinin, diğer kişilerin özyaşamöykülerinden ayrılan yönleri gibi önemli noktalara değinilmiştir. Gökalp Alpaslan, gerçeğin gerçekliği ve kurmacalığı sorunuyla karşılaşan yazarın sorunu yazarak çözmesini Huyssen’in bahsettiği “alacakaranlık anını yaratıcılığa dönüştürme”si olarak değerlendirir. “Alacakaranlık anını yaratıcılığa dönüştürme” yazarın da bahsettiği gibi sancılı bir süreçtir. Bu sürecin zorluğunu Gökalp Alpaslan řu sözlerle ifade eder:

Bir insanın kendi yaşamına/geçmişteki kendine/içinde saklı kalmış ve sadece kendinin bildiği diğer ben’e dokunması, üstelik bunu bir başkasına/başkalarına anlatması sanıldığından çok daha zor ve bir o kadar da ilginç bir süreçtir. Çünkü birinin kendi hayatını herşeyiyle tastamam yazabilmesi neredeyse olanaksızdır. Bilmedikleri, anımsayamadıkları, yanlış anımsadıkları, eksik ya da hayal meyal anımsadıkları, anımsadığı ama kimsenin doğrulamadıkları, herkesin anlatığı ama yazarın anımsamadıkları... O günün, o anın tanığı olan diğer kişilerin anımsadıkları doğru mu pekiyi?.. Birbirinin içine dolaşan ve epeyce karmaşık bir yumak (Gökalp Alpaslan 2016: 22).

Özyaşamöyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu adlı eserde çözümlenen Adalet Ağaoğlu ve Nedim Gürsel’in özyaşamöykülerinden hareketle özyaşamöyküsü yazmanın zorluğu bir kez daha pekiştiriliyor:

Üstelik okuru hesaba katmadan, salt kendileri olarak, sadece kendileriyle didişerek kendilerinin zayıf ve güçlü yönleriyle ortaya koyduklarının ve bunun kendilerinin koruyacağının farkında olarak... Diğer bütün metinlerinin kurmacalığını bilerek, bildirerek... Belleğin tuhaf güvenilirliğiyle ve oyuncu güvenilirmezliğini, kendini odağa koymanın tekinsizliğiyle ve geçmişi anımsamanın rehabetiyle birleştirerek... Ve en önemlisi, en zoru, en değerlisi: Üstü örtülmüş acıları deşmenin, zamanın tozunu üflemenin bütün acılarını göze alarak (Gökalp Alpaslan 2016: 31).

Yazarın, kitabın arka kapağında üçüncü bölümü oluşturduğunu belirttiği *Türk Edebiyatında Özyaşamöyküsü: Tarihsel Bir Çizgi* başlığında ise dünyadaki ilk özyaşamöyküsel anlatımlara, özyaşamöyküsü türünün başlangıcını Batı edebiyatının metinlerinde aramak gerektiğine, Hristiyanlığın itiraf ve günah çıkarma kültürünün Batı edebiyatında özyaşamöyküsü türünün gelişimini nasıl etkilediğine değinilmiş ve Batı edebiyatındaki özyaşamöyküsü türünün gelişimi açısından önemli sayılan ürünlerin kronolojik olarak listesine yer verilmiştir. Gökalp Alpaslan Türk edebiyatı tarihinde özyaşamöyküsü türünün değilse bile özyaşamöyküsü

möyküsel anlatımın ilk örneği olarak Orhon Yazıtları'ndan söz edilebileceğini (2016: 36) belirtir. Türk halk şiirindeki yaşnâmelerden, Klasik Türk edebiyatında yüzyıllara göre ve Tanzimat'tan 1980'lere kadar özyaşamöyküsü türü olarak sayılabilecek örnekler sıralanmıştır. 1980'lerden itibaren ise farklı kesimlerden insanların da özyaşamöyküsü türünde eserler yazmasıyla bu türde artış görüldüğü için 1980 sonrası özyaşamöyküleri, yazarların niteliğine göre; yazar ve şairlerin özyaşamöyküleri, öğretim üyelerinin ve öğretmenlerin özyaşamöyküleri, sanayici ve işadamlarının özyaşamöyküleri, sanatçıların özyaşamöyküleri (tiyatro oyuncular, yönetmenleri; sinema sanatçıları ve film yönetmenleri; ressam, heykeltıraşlar, fotoğraf sanatçıları, mimarlar; müzisyenler), gazetecilerin, milletvekillerinin, siyasetçilerin, bürokratların ve askerlerin özyaşamöyküleri, yaşamın her alanından ve çeşitli mesleklerden kişilerin özyaşamöyküleri şeklinde altı ana başlık olarak sınıflandırılmış ve başlıkların altına uygun eserler kronolojik olarak sıralanmıştır. Yaşamını yazarların amaçlarının farklılığına değinen Gökalp Alpaslan, nehir söyleşilerini de özyaşamöykülerine eklemek gerektiğini düşünür ve şimdiye dek yayınlanmış nehir söyleşilerini de tarihsel olarak sıralar. 2000'lerden itibaren Türkçe'ye çevrilen özyaşamöyküleri de eserde kronolojik olarak verilir. Yazar, özyaşamöykülerini yalnızca yazarların niteliğine göre sınıflandırmakla kalmamış, 20. yüzyılda Türkiye'de yazılmış özyaşamöykülerini yapısına ve amacına göre de dört alt türe ayırmıştır: Belgesel özyaşamöyküleri, eğitsel özyaşamöyküleri, popüler özyaşamöyküleri ve yazınsal özyaşamöyküleri. Bu özyaşamöykülerinin farklılıkları ve ortak noktaları hakkında da bilgiler verilmiştir. Detaycı ve titiz bir şekilde çalışmayı prensip olarak gören, çalışmalarında bütüncül bir şekilde konuyu ele alan ve hiçbir şey dışarıda kalmayacak şekilde çalışan yazar, YÖK Dokümantasyon Merkezi'nin tez veri tabanından hareketle eserinde özyaşamöyküsü türüne yönelik olarak 2016 yılına dek yazılmış yüksek lisans ve doktora tezlerinin kronolojik olarak sıralamasına da yer vermiştir. Tezlerle ilgili verilerden hareketle ise özyaşamöyküsü üzerine dikkat çekici değerlendirmelerde bulunmuştur.

Gökalp-Alpaslan, bu eseriyle özyaşamöyküsü türündeki metinler için ilk kez bir tasnif denemesi yapması ve ilk kez bu türün tarihsel süreç içinde kapsamlı bir değerlendirilmesini yapması bakımından oldukça önemli bir çalışmaya imza atmıştır.

Özyaşamöyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu adlı eserin *Kendini Yazmak* başlıklı bölümünden itibaren eserin dördüncü bölüm olarak belirtilen kısmı başlar. Eser çözümleme bölümü olarak belirtilen dördüncü bölüm *Kendini Yazmak, Zaman ve Yazı, İlk Yazma Denemeleri, Yazma Sancısı, Yaşamın Metindeki İzdüşümü* başlıklarından oluşur. Gökalp Alpaslan başlıklar olarak belirttiği sorunlar çerçevesinde Adalet Ağaoglu'nun *Göç Temizliği* ve Nedim Gürsel'in *Sağ Salim Kavuşsak: Çocukluk Yılları* adlı eserlerini ele alır. Yazar, yakın zamanlarda yazılmış metinleri seçme nedeni olarak da "özellikle 1980'den sonraki metinlerde yazarların kendileriyle, yaşamlarıyla ve çevrelerini saran toplumsal dairelerle hesaplaşmayı daha açık yüreklilikle ve cesaretle gerçekleştirmiş olmaları"na (2016: Önsöz, II) bağlar. Yazarların kitaplarının çözümlenmesiyle ve eserlerinden yapılan alıntılarla özyaşamöyküsü yazmada karşılaşılan sorunlar anlatılır.

Eserin *Sonuç* bölümünde ise iki yazarın eserlerinden hareketle onların yazınsal eserlerini yaratma süreçlerinin belirlenmeye çalışıldığı ifade edilir ve bu süreçlerle ilgili önemli çıkar-

rımlarda bulunulur. Yapısalcılık ve sonrasındaki düşüncelerin, eleştiri kuramlarının yazarın yokluğunu ve egemenliğini yitirmesini benimsemesi özyaşamöyküsü türü ile sona erer ve yazar yeniden doğar:

Foucault'nun önerdiği yazarın anonimleşmesi fikri, uzun süre okuru cezbetmiştir. Yine de yazarı bir metni yazmaya iten doğal, sosyal, kültürel, içgüdüsel, bireysel etkenleri anlatacak birine ihtiyaç vardır. İşte o kişi, metnin yaratıcısı olan yazarın ta kendisidir yine. Böylece yaratıcı özne olarak metindeki varlığı yok sayılan yazar, özyaşamöyküsünü yazarak yine metnin içinde kendi imgesini açıkça işleyerek küllerinden yeniden doğmaktadır. (Gökalp Alpaslan 2016: 191)

Özyaşamöyküsünde Yazarın Yeniden Doğuşu adlı eserin *Kaynakça* kısmını incelediğimizde ise yazarın derin ve ciddi bir araştırma süreci sonunda eserini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bizde özyaşamöyküsü üzerine akademik çalışmaların sınırlı sayıda olması nedeniyle yazarın özellikle yabancı çalışmalardan ve Batı kaynaklı çevirilerden yararlandığı görülür. Bu eser, sınırlı bilgi ve kaynaklarla anlatılmaya çalışılan özyaşamöyküsü türü için literatür boşluğunu doldurması için son derece önemli bir çalışmadır. Bütüncül ve kronolojik bir anlayış ve metotla ele alınan eser, Türk edebiyat tarihçiliği açısından önemli bir yere sahip olan yaşam yazımına dair çalışmalara teşvik edici niteliktedir.

Gökalp Alpaslan özyaşamöykülerini okurken; yazar kendini yazarken, yazarlığının köklerine dair neleri anımsıyor, nasıl anımsıyor, nasıl anlatıyor sorularının yanıtlarını bulmaya çalıştığını söyler. Gökalp Alpaslan'ın, “bir yazarın kendi yaşamını anlatırken yazınsal kimliğinin belirişine ve gelişimine dair anlattıklarını ayrıştırmaya çalışmak” (2016: Önsöz, IV) amacıyla yazdığını söylediği eseri Türk edebiyatı alanında çalışan akademisyen ve öğrenciler, edebiyatseverler, Adalet Ağaoğlu ve Nedim Gürsel okurları ve hatta yazar olma isteğindeki okurlar için yol gösterici nitelikte bir başvuru eseridir. Yazarların özyaşamöykülerini okurken “Acaba?” sorusunun sürekli sorulmasını sağlayacak olan eser, aynı zamanda okuyanın kendisini sorgulamasını, yaşadıklarını anımsamasını ve değerlendirmesini yapmayı sağlıyor. Okurun acaba ben de kendi özyaşamöykümü yazabilir miyim ya da yazarken, üzerinden zaman geçen bir olayı yaşadığım andaki duygularımı hissettiklerimi ne kadar hatırlayıp aktarabilirim sorularıyla baş başa bırakıyor.